

Sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika
ZRC SAZU na vrhu Triglava
(foto: Sandi Kelnerič).

kar se je zlasti izkazalo pri skupinskem vzponu na naše- ga očaka. Posebna zahvala za prijaznost in vsestransko pomoč gre osebju Triglavskega doma na Kredarici z oskrbnikom Jankom Rekarjem, Gorski šoli Slovenske vojske ter 15. brigadi Vojaškega letalstva Slovenske vojske z Brnika.

**PRIZADEVANJA ZA KAKOVOSTNO
IZOBRAŽEVANJE BODOČIH UČITELJEV
GEOGRAFIJE – OB OKROGLI MIZI NA
11. ILEŠIČEVH DNEVIH IN OBISKU NA
PEDAGOŠKI FAKULTETI V MARIBORU**
Jurij Kunaver in Karmen Kolenc Kolnik

Dva dogodka novembra 1999 s področja didaktike geografije sta bila povod za pričujoče poročilo. Prvi je bil Okrogla miza o izobraževanju bodočih učiteljev geografije v okviru 11. Ilesičevih dnevov, ki je bila 5. novembra 1999 v organizaciji katedre za didaktiko geografije oddelka za geografijo FF. Drugi pa je bil razgovor o isti temi en mesec kasneje na oddelku za geografijo Pedagoške fakultete v Mariboru ob priliki obi-

Prvič so bile z georadarjem opravljene meritve
globine ledu. Na posameznih mestih je globina
ledu od 7 do 8 m (foto: Milan Orožen Adamič).

ska ljubljanskih študentov in učiteljev. Okrogle mize so se udeležili zastopniki različnih šol in ustanov ter društev, med njimi dr. Karmen Kolenc Kolnik in Eva Konečnik s Pedagoške fakultete v Mariboru, Igor Lipovšek z Zavoda za šolstvo RS, Ludvik Mihelič, namestnik ravnatelja Ekonomske srednje šole v Ljubljani, Mira Verbič, namestnica ravnatelja Gimnazije Poljane iz Ljubljane, Dušan Vodeb, predsednik Društva učiteljev geografije Slovenije, mag. Maja Umek s Pedagoške fakultete v Ljubljani, z oddelka za geografijo FF v Ljubljani pa dr. Anton Gosar, dr. Jurij Kunaver, dr. Karel Natek, dr. Mirko Pak in mag. Tatjana Resnik Planinc ter absolventa Boštjan Kerbler-Kefo in Janez Nared. Na drugem sestanku v Mariboru pa je razgovor potekal med študenti geografije – bodočimi učitelji geografije z mariborskega in ljubljanskega oddelka za geografijo in njihovimi učitelji. Zdelo se nam je umestno, da o obeh dogodkih poročamo skupaj, saj so bila rdeča nit obeh razgovorov vprašanja in problemi, kot jih vidijo in čutijo na eni strani visokošolski učitelji, ki skrbijo za geografsko didaktično usposabljanje, na drugi študenti, poleg njih pa še praktiki in strokovnjaki s šol in Zavoda RS za šolstvo. Jedro tega sestavka je torej povzetek okrogle mize, vmes pa smo dodali še mariborske ugotovitve.

Oba razgovora, ki sta bila tehtna in zanimiva, sta pokazala na celo vrsto problemov, katerih rešitev bi pomagala k boljšemu izobraževanju bodočih učiteljev geografije in ju bo treba zato še kdaj nadaljevati.

Na okrogli mizi v Ljubljani je dr. Karmen Kolenc Kolnikova v uvodu najprej primerjala program in obseg študija didaktike geografije na obeh oddelkih za geografijo, v Mariboru in v Ljubljani, in ugotovila, da velikih razlik ni. V Mariboru imajo za ta predmet na voljo skupaj 200 ur, v Ljubljani pa 195 ur. Se pa razlike kažejo v številu in vrsti fakultetnih predmetov s področja psihologije, pedagogike, didaktike in andragogike ter pedagoške metodologije. Toda celo znotraj ene fakultete so velike razlike, saj v Mariboru niha število ur predmetnih didaktik od 90 ur na zgodovini do 410 ur, kolikor imajo nekatera umetniška področja. Nekaj podobnega je tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Velike razlike so še posebej med predmetnimi didaktikami na področju učne prakse, ki ponekod je, marsikje pa je sploh ne poznajo. Vse to kaže na precej neurejene razmere, tudi na področju financiranja, a zdi se, da je v ozadju vendarle podcenjevanje tega področja.

Skupni pedagoškopsihološki predmeti na Pedagoški fakulteti Maribor in Filozofski fakulteti Ljubljana:

- PF 360 ur, od tega uvod v metodologijo pedagoškega izobraževanja 60 ur, multimedija 60 ur, psihologija za učitelje 90 ur, pedagogika 60 ur in didaktika 90 ur.
- FF 290 ur, od tega psihologija za učitelje 90 ur, pedagogika 30 ur, andragogika 30 ur in didaktika 60 ur.

Didaktika geografije.

Pedagoška fakulteta Maribor:

- 3. letnik 100 ur (predavanja 40, vaje 55, teren 5 ur),
- 4. letnik 100 ur (predavanja 40, vaje 60 ur),
- do 8 hospitacij na osnovni šoli in do 8 na srednji šoli,
- 2 nastopa na osnovni šoli in 2 na srednji šoli,
- enotedenska učna praksa na osnovni šoli in enotedenska na srednji šoli.

Filozofska fakulteta Ljubljana:

- 3. letnik 75 ur (predavanja 60, vaje 15 ur),
- 4. letnik 120 ur (vaje 100, seminar 15, teren 5 ur),
- 3 hospitacije na osnovni šoli in 3 na srednji šoli,
- 2 nastopa na osnovni šoli in 1 na srednji šoli,
- enotedenska učna praksa na osnovni šoli in enotedenska na srednji šoli v dvoletnem programu.

Geografskega znanja, ki ga študenti pridobijo v okviru študija v Mariboru, je sorazmerno dovolj in bi moralo zadoščati za potrebe pouka. Takega mnenja so tudi tamkajšnji študenti. Toda čim bolj se bližajo koncu svojega študija, bolj so negotovi zlasti glede svoje praktične usposobljenosti na področju psiholoških, pedagoških in andragoških znanj in veščin, ki so za poklic prav tako zelo pomembne. Teh predmetov je v Mariboru več kot v Ljubljani. V tem so s Kolniko-

Študenti pedagoške smeri Oddelka za geografijo FF na terenskih vajah v dolini Črnušnjice (foto: Jurij Kunaver).

vo soglašali tudi drugi prisotni, kar pomeni, da bi bilo potrebno temeljito preučiti ustreznost študijskega programa splošnih psihološko-pedagoških predmetov na obeh univerzah.

Kolnikova je izpostavila anomalije pri usposabljanju bodočih učiteljev, pa tudi pri pripravnstvu samem. Naš diplomant in pripravnik se mora bistveno hitreje soočiti z vsakodnevnimi problemi in jih začeti samostojno reševati kot na primer mladi zdravniki ali pravniki, kljub temu, da je pedagoški poklic zelo odgovorna dejavnost. Zaradi pomanjkanja pedagoške prakse zanj ni povsem zadovoljivo usposobljen in videti je, da tudi pripravništvo ni v celoti rešitev za boljšo usposobljenost, kajti veliko je odvisno tudi od mentorstva v tem času. Pomanjkljiva je sposobnost študentov za komunikacijo, manjka jim pedagoška samozavest, težave imajo z organizacijo, tudi pri organiziranju ekskurzij in terenskega dela, slabo so pripravljeni na številna druga opravila, ki jih čakajo, predvsem na splošno pedagoško dejavnost, npr. razredništvo. K splošnim sposobnostim, ki naj bi jih imel učitelj in ki jih po našem mnenju študenti v času študija ne dobijo dovolj, sodijo še veščina retorike in znanje ter veščina vzpostavljanja in ustvarjanja delovnih odnosov. Pripraviti jih je

Študenti pedagoške smeri Oddelka za geografijo PF Maribor pri študiju profila prsti na terenu v Dravinjski dolini (foto: študent drugega letnika).

treba tudi na odnose v šolskem kolektivu, na zbornico, kajti brez tega so mnogi lahko v prvih letih povsem izgubljeni ali zapadejo negativnim vplivom. K temu bi bilo mogoče dodati odsotnost znanja z drugih področij šolskega, obšolskega in izvenšolskega dela, kot so delo s starši, poznavanje pravnih predpisov s področja šolstva, problemi varnosti, poznavanje različnih aktivnosti in interesnih dejavnosti, organizacija izletov, sodelovanje pri različnih »šolskih dnevih«, ravnanje pri različnih vedenjskih in disciplinskih problemih itd.

Iz izkušenj je k temu mogoče dodati, da tudi psihologija za učitelje, ki jo poslušajo študenti geografije, žal ne upošteva dovolj posebnosti geografskega pouka, npr. psihologije prostorskih predstav, dojemanja različno oddaljenih pokrajin in krajev itd. Po trditvi Kolnikove se mnogi mladi učitelji po pet let uvajajo v poklic in so v tem času lahko precej neboljgleni, preden v celoti ne postanejo vešč pedagoškega dela in so kos njegovim vsakodnevnim izzivom. Nekateri lahko v tem času celo nazadujejo, ker nimajo ustreznega mentorja, pa tudi zaradi morebitnega negativnega vpliva zbornice. Za uspešno pripravištvost je namreč potreben prizadeven in usposobljen mentor-geograf, kar pa ni posebno pogosto. Naše študente, tako v Mariboru kot v Ljubljani usposabljamo

s hospitacijami, nastopi in učno prakso, posebej za osnovno in srednjo šolo. Hospitacij je od štiri do osem, en ali dva nastopa v osnovni in srednji šoli in po en teden učne prakse v osnovni oziroma srednji šoli. Za primerjavo, v Singapurju imajo študenti v tretjem letniku 15 tednov učne prakse z 10 do 15 ur pouka na teden, v četrtem letniku pa 10 tednov učne prakse. V Nemčiji imajo učni praksi namenjena po en semester v tretjem in četrtem letniku. Naši študenti so mnenja, da bi bila potrebna skupno najmanj eno- do dvomesečna praksa na osnovni in na srednji šoli. Med njimi pa so bili posamezniki mnenja, da bistveno daljša učna praksa še ni edina garancija za boljšo usposobljenost in ponovno izpostavili problem mentorstva. Ker je to povsem prostovoljno, so danes mentorji tisti, ki so pripravljeni opravljati to delo, a zanj niso nujno tudi usposobljeni.

Bodoči razredni učitelji se v Mariboru (podobno tudi v Ljubljani) usposabljajo z večkratno učno prakso, najprej 2 tedna, potem 4 tedne in nazadnje 10 tednov. Iz tega lahko zaključimo, da je učne prakse za naše študente odločno premalo. Nekoliko se je položaj spremenil, kot smo že dejali, po uvedbi pripravništva in mentorstva za učitelje začetnike. Udeleženci so menili, da je treba sedanji učni praksi dati nove dimenzije in kvaliteto tudi s tem, da bi se študen-

ti vzporedno s predavanji vsaj kakšen mesec ali semester navajali na pedagoško delo in sicer z nudenjem pomoči pri šolskih krožkih, na ekskurzijah, na izleteh ali v šoli v naravi, ob šolskih projektnih tednih ipd. Toda v Mariboru smo od študentov slišali, da v takšnih poskusih niso bili vedno uspešni, ker si tega bodisi učitelji ali pa uprave šol niso posebej želeli, ali pa je študentom zmanjkalo časa zaradi drugih rednih študijskih obveznosti.

V imenu ljubljanske didaktike geografije smo izpostavili problem prenosa znanja, ki ga študenti pridobijo na predavanjih, v šolsko prakso. V ospredju je problem regionalne geografije, še bolj pa različnih metodologij, česar študenti pedagoške smeri niso deležni v zadostni meri. Najbolj izstopajoč problem v zadnjem času je sposobnost vodenja terenskih vaj, na kar opozarjajo nekateri srednješolski učitelji. Nekateri posamezniki med njimi gredo v svojih dvomih o lastni usposobljenosti in odgovornosti za izvajanje ekskurzij in terenskega dela v srednji šoli seveda predeleč, kot da se ne bi zavedali, kaj se od njih v tem poklicu pričakuje in katere nezamenljive didaktične vrednote v okviru našega predmeta prinašajo ekskurzije in terensko delo. A v tej zvezi se vseeno postavljajo vprašanje ali storimo res vse, da bi se že študenti navadili vodenja terenskega dela in ekskurzij? Odgovor je žal negativen, saj se tudi terenske vaje v času študija odvijajo v glavnem v demonstracijski obliki, kar pomeni, da je vodja aktiven, udeleženci pa v bistvu pasivno spremljajo razlago. Trdimo torej lahko, da so na obeh oddelkih za geografijo v manjšini take terenske vaje, pri katerih študent na terenu aktivno in povsem samostojno uporablja določene metodološke postopke ali raziskovalno opremo in samostojno pridobiva in zbira informacije in podatke. Oba ljubljanska absolventa sta kot primer pasivnega načina študija navedla laboratorijske vaje, ki povečini potekajo v obliki demonstracije. A kako to spremeniti, če je oprema na fakultetah skromna in pomanjkljiva, študentov v posamezni skupini preveč, asistentov, na katerih složi to delo, pa premalo? Vzgojiti samostojnega in samozaveznega učitelja geografije je mogoče le z dobrim in aktivnim dodiplomskim študijem, v katerem ima priložnost spoznati in preveriti svoje sposobnosti. Verjetno bo le tak učitelj zmogel samostojno organizacijo, vodenje in nadzor nad terenskim delom dijakov in jih znal vzpodbujati k samostojnemu delu in samostojnim spoznanjem. O teh stvareh kaže še posebej temeljito razmišljati zaradi uvedbe novih izbirnih učnih vsebin in oblik, tako v osnovni kot v srednji šoli, kjer ima lahko učitelj geografije veliko možnosti za uveljavljanje, vendar pod pogojem, da bo za take dejavnosti usposobljen ali da se jim bo znal vsaj prilagoditi.

V tej luči se predavatelji didaktike geografije pogosto znajdemo pred problemom, kako pri študentih pedagoških v 3. in 4. letniku obnoviti ali izboljšati znanje, ki bi ga morali prinesiti s seboj iz nižjih letnikov, npr.

znanje iz kartografije, topografije in orientacije. Za izvajanje terenskih vaj in ekskurzij v šoli je to znanje neobhodno potrebno in če ga učitelj geografije nima, mu manjka eden od temeljnih pogojev za uspešno poklicno delo. Učitelj geografije bi moral biti tudi na tem področju povsem suveren, da bi lahko varno organiziral in vodil ekskurzije, terensko delo, orientacijske pohode, izlete ipd. Če bi bilo res, da je za zgornje večšine danes poklican predvsem učitelj telesne vzgoje, potem bi geografija kot predmet del svojega bivanja in poslanstva prepustila nekemu drugemu predmetu.

Udeleženci posveta so mimogrede razpravljali tudi o ocenjevanju kakovosti učiteljev geografije, kar naj bi se v sedanjem sistemu napredovanja izražalo s pridobivanjem točk. Upravičeno so opozorili, da učitelji dobivajo točke za delo izven pedagoškega procesa, ne pa za prizadevanje in uspešnost pri pouku, kar je v bistvu anahronizem. Zato je vsaj v primeru učiteljev, ki se uveljavljajo kot mentorji študentom geografije, čimprej treba urediti njihov status, jih proglasiti za zunanje sodelavce oddelkov fakultet in jih temu primerno usposabljanje. To bi bila lahko dodatna stimulacija in priznanje za njihovo izjemno pomembno delo. V tej zvezi je eden od diskutantov obudil problem šolskih vodnic, ki bi bile lahko zelo koristne v usposabljanju bodočih učiteljev, vsaj tako, kot so bile nekdanje. Glede kandidatov za bodoči učiteljski poklic je treba pogumno pogledati dejstvom v oči, kajti vsi za ta poklic niso primerni in verjetno nikoli ne bodo. Zato je potrebno, da tudi na tem področju prevlada načelo kvalitete in izbire, oziroma načelo nagrajevanja kvalitete. Ko se bo zaradi novega študijskega programa na ljubljanskem oddelku za geografijo povečalo število dvpredmetnih geografov v višjih letnikih od približno 20 do 30, kolikor jih je sedaj, na 50 do 60, kolikor predvidevamo čez dve do tri leta, bodo nastopile organizacijske težave, kako zanje organizirati hospitacije, nastope in učno prakso. Hkrati pa bo verjetno nastopil čas še ostrejših borbe za delovna mesta v prosveti. Ljubljancani smo se ob tem spomnili na prizadevanja prof. Marentič - Požarnikove, da bi uvedli 5. semester, ki bi bil v celoti usmerjen v pridobivanje pedagoških znanj in izkušenj. Toda zaenkrat za to zamisel ni dovolj razumevanja.

Potrditve zgoraj obravnavanih vprašanj na okrogli mizi je bilo izvajanje dveh ljubljanskih absolventov geografije pedagoške smeri, ki sta v glavnem brez dlake na jeziku spregovorila o ključnih problemih usposabljanja bodočih učiteljev geografije na dodiplomski ravni. Opozorila sta zlasti na razkorak med teorijo in prakso pri nekaterih pedagoških predmetih, kjer bi bilo tudi pri visokošolskih predavanjih treba uporabiti sodobnejše didaktične prijeme in pristope. V nadaljevanju sta predvsem izpostavila nujnost usposabljanja za uporabo računalniške tehnike. Na oddelku za geografijo FF žal zaenkrat še ni organiziranega poglobljenja računalniškega znanja za študente peda-

goge, ker je na vsej fakulteti le ena večja računalniška učilnica, oddelek pa ima za svoje potrebe le sedem računalnikov. Le v okviru predavanj in vaj iz didaktike bi bilo mogoče izločiti del ur za ta namen, čeprav na račun drugih vsebin. A brez odgovora zaenkrat ostane vprašanje, kdo bi to vodil in kje. Na mariborski PF je to veliko bolj organizirano, ker imajo kadre, predvsem pa prostore in potrebno opremo. Ljubljanska FF bo morala ta problem čimprej rešiti na tak ali drugačen način, sicer bo prepozno. Ni se mogoče enostavno zadovoljiti samo z ugotovitvijo, da ima skoraj vsak študent tako in tako nekaj osnovnega računalniškega znanja, ki ga bo lahko uporabil pozneje v poklicu, ampak ga je treba usposobiti za specifično didaktično uporabo računalnikov.

Poleg tega sta absolventa upravičeno opozorila, da bi se bodoči učitelj moral uriti tudi v znanju jezikov in da bi mu prav prišlo še kakšno dodatno znanje ali usmeritev. Premalo skrbimo za splošno izboljšanje znanja in pripravljenost študentov za bodoči poklic, tudi s pomočjo njihovega sodelovanja pri raziskovalnih projektih. Zavzela sta se tudi za aktivnejši mentorski sistem, ki bi omogočil tesnejše in pristnejše sodelovanje med učitelji na oddelku in študenti. Opozorila sta tudi, da bi morali bodisi fakulteta, oddelek ali posamezni učitelji bolj aktivno iskati oblike in možnosti za mednarodne povezave, od katerih bi imeli koristiti tudi študenti geografije.

GEOGRAFI PEDAGOŠKE IN FILOZOFSKE FAKULTETE PO SEVEROVZHODNI SLOVENIJI (28. 9. 1999)

Ana Vovk Korže

Vsakoletno potrditev uspešnega sodelovanja med mariborskimi in ljubljanskimi geografi smo tokrat pripravili na terenu. Izbrali smo Severovzhodno Slovenijo, ki jo v raziskavah najpogosteje obravnavamo. Pri izbiri tematike in območja našega srečanja smo želeli, da bi ljubljanskim kolegom z oddelka za geografijo predstavili nekaj rezultatov raziskovanj neposredno na terenu. Pomemben vpliv pri pripravi geografskega srečanja je imel dr. Borut Belec, ki to območje najbolje pozna, saj ga proučuje že več desetletij. Ker je to njegova rodna pokrajina, je v njegovem raziskovanju čutili ljubezen do tega dela Slovenije.

Ljubljanske kolege smo popeljali v Ščavniško dolino in se ustavili v naseljih Bolehnečici, Bunčani in Noršinci. Povezali smo se tudi z domačini in županom občine Veržej ter od njih dobili informacije o aktualnih problemih v kmetijstvu. Izbrana tematika našega srečanja je bila precej raznovrstna, saj je zajemala naravne, ekološke in ekonomske vidike kmetijstva.

Pogovor z domačini se je pričel v Bolehnečicah, kjer smo ob domačih pogajalcih poslušali gospoda Štu-

heca in občudovali njegov optimizem glede kmetijstva v prihodnosti. Diskusijo smo nadaljevali v Bunčanih. Kolegi mariborskega oddelka za geografijo so predstavili kratke prispevke: dr. Borut Belec »Komasacije«, dr. Igor Žiberna »Obremenjevanje agroekosistemov« in mag. Dimitrij Krajnc »Strukturne spremembe v kmetijstvu na izbranih primerih«.

V pogovoru smo ugotovili, da se ponekod teoretična spoznanja precej razlikujejo od praktičnih in da prihodnosti ni mogoče načrtovati brez natančnega poznavanja sedanjosti in preteklosti ter da je nujno poznati tudi razmere v kmetijstvu v drugih državah, ki nam odsevajo določene primerjalne možnosti. Župan občine Veržej Drago Legen je kot poznavalec agronomskih problemov pojasnil usmerjenost kmetijstva v dolini Ščavnice danes. Gospod Klemenčič pa je navedel nekaj neugodnih podatkov o kmetijskem gospodarstvu svoje kmetije.

Sledil je ogled farme bekonov v Noršincih. Srečanje smo zaključili ob skupni mizi, kjer pa nam je zmanjkalo časa za še odprta vprašanja.

Kljub začetnim orientacijskim težavam in številnim pogajam sem vesela, da so se ljubljanski kolegi geografij množično odzvali na naše povabilo in prispevali k dobremu in uspešnemu vzdušju tistega septembrskega dneva. Vsi pa smo, morda po dolgem času, spet začutili čare življenja izven mesta.

LEKSIKON GEOGRAFIJE PODEŽELJA Irena Rejec Brancelj

Mag. Drago Kladnik je napisal Leksikon geografije podeželja, ki ga je konec leta 1999 izdal Inštitut za geografijo. Knjiga je plod avtorjevega dolgoletnega delovanja na tem področju, saj je član vladne komisije za zemljepisna imena in član komisije za zemljepisno imenoslovje in geografsko terminologijo pri Zvezi geografskih društev Slovenije. V predstavljenem delu so objavljeni tudi rezultati njegove magistrske naloge. Knjigo je izdal in založil Inštitut za geografijo, tisk pa sta denarno podprli še Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije in Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije. Knjiga po obsegu in vsebini nedvomno predstavlja pomemben prispevek k razvoju geografije podeželja.

Vsebinska ruralnih raziskav se je v zadnjih dveh desetletjih spremenila, saj se je težišče preučevanj preneslo od kmetijstva k razvoju in planiranju podeželja, poselitve in prebivalstva. To kaže tudi leksikon, katerega namen je bil na enem mestu zbrati in na kratko predstaviti izraze, pojave in metode, s katerimi se pri proučevanju srečujemo geografi, pa tudi nekatere druge vede. Priročnik je namenjen tako raziskovalcem in preučevalcem podeželja kot tudi njegovim načrtovalcem.